

примусу. Так сталося, що всі міжнародні інституції апелюють передусім до чинників морального характеру – занепокоєння, осуду, висловлення тривоги, попередження та ін. І лише одна організація у світі володіє реальною силою примусу – НАТО. В її основі потенціал армії, що забезпечує колективну безпеку низки країн. Ті ж, хто не входить до цього об'єднання, постійно знаходяться у зоні ризику.

Події останнього часу свідчать, що ні ООН, ні МАГАТЕ, ні Всесвітня організація охорони здоров'я, ні Рада Європи, ні всі інші міжнародні утворення позбавлені дієвого і ефективного впливу на хід подій. Це означає, що настає час кардинально змінити ситуацію і колективними зусиллями вибудувати нову систему безпеки у світі та протистояння різноманітним викликам природи і суспільства.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-236-4-26>

GLOBAL WORLD: METHODOLOGICAL PROBLEMS OF PHILOSOPHICAL ANALYSIS

ГЛОБАЛЬНИЙ СВІТ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ

Savelieva M. Yu.

*Doctor of Philosophical Sciences,
Professor,
Professor at the Department of Philosophy
of Science and Cultural Studies*

Савельєва М. Ю.

*доктор філософських наук,
професор,
професор кафедри філософії науки
та культурології*

Sukhodub T. D.

*Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Philosophy of Science and Cultural Studies
Centre for Humanitarian Education of the
National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Суходуб Т. Д.

*кандидат філософських наук,
доцент,
доцент кафедри філософії науки
та культурології
Центр гуманітарної освіти
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Сучасне суспільство навряд чи можна дослідити, не враховуючи такий його буттєвий вимір як глобальність. Начебто немає проблем з

розумінням даної суспільної ознаки. Адже відомо латинське походження (від «globus – «глобус» – Земля, земна куля) таких споріднених між собою понять як «глобальний», «глобалізація», «глобальність», «глобалізм» та ін.; неодноразово перетлумачений у соціально-філософському дискурсі їхній логічний зміст – бути в певних аспектах цілісним. Враховуються в дослідженнях й інтерпретації змісту пізнішого терміну, що також визначає глобальність як суспільний вимір та походить від французького – «global» («загальний», «всезагальний»). Втім пізнання «глобальності» світу як актуальної соціально-філософської проблеми залишається. Звернемо увагу на деякі аспекти питання щодо глобального світу.

Насамперед зауважимо, що сучасний світ не відповідає навіть тим істотним ознакам глобальності, які закарбовані в термінологічній етимології. Так, навряд чи нинішній глобальний світ може видаватися за «цілісний», адже в основі цілісності як категорії лежить зміст гармонійного поєднання певних частин, які в чомусь суттєвому виявляються єдиними і де кожна частина такої єдності не існує за рахунок іншої та не пригнічує жодну. Частини ж в межах такого цілого як глобальний світ є настільки розділеними та розбіжними, що говорити про якусь «загальність» не виявляється можливим, адже це буде риса не реально існуючого, а уявного світу.

Безумовно, процес глобалізації йде, з'являється все більша взаємозалежність різних регіонів світу (економічна, політична, історична, навіть цивілізаційна), отже на цій основі відбувається й становлення цілісності сучасного світу, формування відчуття єдності людства (особливо коли йдеться про «історичні виклики» планетарного масштабу), а з ним – й розуміння загальної історичної долі людства. У той же час спостерігаються такі принципові суперечності у світі, що глобалізується, що скоріше має сенс міркувати про стан *нецілісності*, розділення – релігійного, духовно-культурного, цивілізаційного, політичного тощо, що спричиняє в цілому *нестабільність* світового розвитку. За цих умов важлива для глобального світу співпраця може набувати ознак нерівноправного (несправедливого) «партнерства» чи недоброчесного лідерства, тобто пригнічення слабкого, неврахування його пріоритетів у соціокультурному розвитку, національних інтересів, особливостей суспільного буття тощо.

Звідси, нагальним постає питання, а на яких власне засадах має існувати сучасний світ, що вже усвідомлює свою глобальність насамперед як умову власного збереження та загального виживання людства? Людські тривоги, пов'язані зі становленням глобального

світу, відтворюються і в усвідомленні, можливо, найбільш важливої для майбуття людства, проблеми, що складає історичний «виклик» сьогодення – яким, врешті решт, має бути світ – «однополярним» (тобто з одним центром сили, де мають прийматися загальні для людства рішення) або «багатополярним»; відповідно – моноцентричним чи поліцентричним? У будь-якому варіанті розвитку історії ці шляхи не знімають методологічну проблему щодо пізнання тенденцій розвитку глобального світу.

Отже, розв'язуючи проблему глобальності щодо сучасного соціального світу, доречно застосувати методологію як «модерної» філософії, так і сучасної. У першому варіанті (а це гегелівська філософія) не можна не зважати на категорії «одиничне – загальне», які в цілому мисленнєвим чином відтворюють єдність та різноманітність світу. «Одиничне» відбиває факт існування різних багатоманітних предметів (у тому числі і соціальних феноменів); «загальне» – єдність цього розмаїття. Тобто, «одиничне» розуміють як межу кількісного поділу певної якості (зокрема глобальність як якість). В цьому розумінні одиничне – це міра загального, а не окреме, відокремлене, кінцеве. Одиничне розуміють у співвідношенні з загальним, бо одиничне – реальна форма існування загального. Такий взаємозв'язок категорій виказує методологічну необхідність тлумачення загального як цілісності, яка розчленована на одиничні та особливі моменти, зв'язок між якими встановлюється за їх генезою. Тобто, категорія «загальне» репрезентує закон необхідного зв'язку між одиничними феноменами у межах єдиного цілого (ним у наших міркуваннях й виступає «глобальний світ»). Але це не означає, що «загальне» не змінюється – воно виникає, розвивається і зникає разом з одиничними явищами, які воно пояснює. Звідси, реальність існування загального (всезагального) полягає у встановленні необхідного, закономірного зв'язку явищ і процесів дійсного мінливого світу у встановленні певного закону, який вибудовується, розуміється, але не нав'язується.

Цей підхід класичної філософії відбивається і на сучасних методологіях. Зважимо, зокрема, на комунікативну лінію в сучасній філософії (інша назва – філософія діалогу) (М. Бубер, К. Ясперс, К.-О. Апель, О. Гьоффе, Ю. Габермас та ін.). Криза «модерної культури» філософування відбивається в цій традиції не запереченням її, а розвиненням того, що було не довершено. На наш погляд, саме зважання на категоріальний статус всезагального як системи взаємозв'язку між різним у «модерній» філософії (поряд з іншими чинниками) посприяло пошуку засад цивілізованої форми діалогу як

головної умови взаємопорозуміння людей у філософії діалогу. Тобто, не відмовляючись від «класики», від трансцендентальних загальних цінностей, йшов пошук підстав культури діалогічного спілкування, яке розумілося як найбільш адекватна соціокультурному буттю сучасного людства форма взаємовідносин, адже поза неї мешкати людству разом у цьому світі, віднайти шляхи до співіснування різних та різного не вдасться. Звідси культивується значимість Іншого, його право бути інакшим, відмінним від мене, відповідно – й мого права бути собою, прищеплюється цінність різноманітного, зв'язок між яким не розділяє, а об'єднує різне у ціле, тобто загальний (або глобальний) світ, вирішуючи тим самим питання можливості існування людей разом, досягаючи у життєвому світі злагоди та порозуміння.

Отже, людство, розділене культурними традиціями, цивілізаційними кордонами, історичними та суспільними викликами, ментальними образами тощо, може, як доводить й сучасна й минула філософія, навчитися співіснувати у всьому своєму різноманітті в єдиному світові, сумісно, разом, у мирі. Єдина, мабуть, перешкода на цьому шляху – відсутність означеної культури мислення і відповідно – культури дії, суспільної практики взаємодії різних суб'єктів на основі діалогу, що ведеться на основі загальнозначущих аргументів. Звідси виявляється нерозв'язаною й найбільш пекуча проблема глобального світу – миру. Осмислення цієї проблеми має певну історію. Насамперед слід згадати І. Канта та його роботу 1795 р. «До вічного миру». Саме в ній філософ поставив питання про перспективи глобального світу, задавши певну «матрицю» шляху «до вічного миру». Розроблені філософом положення як «попередні статті договору про вічний мир між державами» і досі несуть у собі актуальність і в такій же мірі скепсис – тобто, усвідомлення необхідності вирішення даного питання, яке становить умову збереження людства, і при цьому – розуміння важкості, майже неможливості, позитивного результату.

Зрозуміло, що кантівське дбання про мир і пов'язані з ним тривоги зараз лише посилюються, бо не можна навіть зіставити у порівнянні з минулим технологічні можливості руйнування світу. Отже, філософ, звичайно, усвідомлював усю міру утопізму у своїй надії на рух людства «до вічного світу». Невипадково Кант почав свій трактат напівжартома-напівсерйозно з опису «сатиричного напису» не зрозуміло до кого зверненого і зробленого якимось шинкарем, який чи то глузливо, чи іронічно поєднав заклик «до вічного миру» з зображенням кладовищем. Втім, Кант упирався у своєму бажанні закликати до миру, демонструючи відвагу власного духу, рішучість говорити на цю,

начебто, безперспективну тему. Він навіть знайшов, до кого б міг звернутися із заявленим питанням-проблемою, хоча і в цьому, ймовірно, присутні також скепсис та самоіронія, – взагалі чи до людей, чи зокрема до глав держав, які ніколи не можуть пересититись війною, чи, може, тільки до філософів, яким сниться цей солодкий сон... Це питання він свого часу залишив відкритим.

Скепсис щодо якості глобальної цілісності світу зрозумілий. Нинішній прояв глобальності характеризується не лише кризами, перманентними конфліктами, що переростають з регіональних зіткнень на світову війну. Важливою рисою є її міфологічна форма, що проявляється у стихійній та неминучій підміні загальних логічних смислів. Зокрема, підміна загальнополітичного конкретно-політичним, коли окремі держави стають «колективними індивідами», виконуючи функції суб'єктів класів. Так, нині вбачається чітке протистояння держав-імперіалістів та держав-пролетарів; останні задовольняють економічні потреби перших. Це призводить до подальшої підміни логічних зв'язків у межах окремих держав та суспільств, внаслідок чого стираються або набувають нескінченної релятивності традиційні культурні, моральні, релігійні цінності.

Всі ці глобальні трансформації не тільки надають нових важелів суспільному розвитку, а й водночас можуть провокувати катастрофічні загрози людству – «глобальному світу», якому не вдається засвоїти культуру філософського мислення, діалогового спілкування, тим самим віднайти, образно кажучи, «формулу миру» – миру для глобального світу.